

ФАКТОРИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ

Шевчук Олена Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія»

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Науковий керівник: Браніцька Тетяна Ромуальдівна

ORCID ID: 0000-0003-4503-3140

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогічних наук, початкової та корекційної освіти

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»,

практичний психолог

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Актуальність теми дослідження обумовлена гострою необхідністю розуміння процесів соціально-психологічної адаптації дітей молодшого шкільного віку, які опинилися за кордоном внаслідок повномасштабної війни росії проти України. Масова міграція українських сімей створила нові виклики для освітніх і соціальних інститутів країн, що приймають, зокрема в контексті інтеграції дітей у нові культурні та мовні середовища. Діти цього віку є особливо вразливою групою, оскільки переживають одночасно кризу, пов'язану з війною та адаптацію до нових умов життя. Дослідження спрямоване на вивчення факторів, які впливають на успішність цього процесу, що робить його важливим для фахівців у сфері психології, педагогіки та соціальної підтримки, а також для формування ефективних програм допомоги дітям-переселенцям.

Різні аспекти особливостей соціально-психологічної адаптації дітей молодшого шкільного віку, які виникають в умовах вимушеної міграції через війну описано в роботах Д. Макарчука, С. Максименка, О. Гнатюка, Н. Гончарової та інших вчених.

Мета статті: розкрити та обґрунтувати основні фактори адаптації дітей молодшого шкільного віку до умов життя за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік є тим етапом онтогенезу, в якому активно і стрімко розвиваються соціальні емоції, самосвідомість, формується самооцінка, відбувається вибудовування ієрархії мотивів і їх супідрядність у генезі соціального розвитку дитини, закладається специфіка спілкування з дорослими і однолітками [1].

Встановлено, що особливі труднощі в процесі адаптації до навчання виникають у дітей, які, внаслідок активних бойових дій, стали вимушеними переселенцями, адже, окрім стресу, спричиненого війною, вони відчують складнощі через виникнення нового соціального становища [2]. Такі учні можуть мати різні поведінкові особливості, вони починають більше боятися, соромитися і проявляти підвищену тривожність. Може виникнути регресивна поведінка (повернення до попередніх стадій розвитку), що включає енурез, смоктання пальця, дитячий лепет, бажання тримати постійно поряд із собою іграшку. У них може розвиватися втрата апетиту, безсоння, скарги на болі в животі, головні болі, запаморочення.

Під час напружених емоційних станів у дитини може змінюватися міміка, темп мовлення, з'являється метушливість, змінюється дихання, пульс, колір обличчя, можуть з'явитися сльози. Також у таких учнів спостерігаються проблеми з навчанням, такі як нездатність зосередитися, погана увага, пам'ять, відмова відвідувати заняття в школі, агресивна поведінка в класі тощо [4]. Виникають почуття, незахищеності, страх майбутнього, гнів, агресія, сором і відчуття провини, відчуженість та

ізоляція від оточуючого середовища, сум, які важливо відслідковувати та адекватно допомогти дитині пережити, проявити й пропрацювати їх.

Необхідність швидко пристосуватися до нових вимог, виправдати очікування учителів та батьків щодо навчальної успішності при різкій зміні умов навчання – вже є стресогенним фактором і викликає ризик виникнення дезадаптації.

Отже, фактори впливу на адаптацію дітей молодшого шкільного віку умовно слід поділити на три основних напрями, що визначається видами адаптації дітей до умов проживання за кордоном, серед яких слід відокремити медико-біологічні, психологічні та соціальні. Нижче наведено перелік факторів впливу на адаптацію дітей молодшого шкільного віку:

1. Медико-біологічні: стан здоров'я, загальний рівень захворювань, рівень фізичного розвитку, функціональний стан систем організму, рівень фізичної працездатності, зниження рухової активності.

2. Психологічні: нервово-психологічний стан, психосоматичний стан, стан успішності, індивідуально-психологічні властивості дитини.

3. Соціальні: сімейне оточення, культурний рівень сім'ї, матеріальний стан сім'ї, взаємовідносини з вчителем, однокласниками, володіння навичками самообслуговування, культурно-гігієнічними навичками, педагогічна занедбаність у родині [3].

У дітей, які тимчасово перебувають за кордоном, психологічні фактори, що впливають на процес адаптації, включають:

1. Розлука з батьками та близькими.

Відсутність рідних людей поруч може викликати почуття страху, тривоги та незахищеності у дітей. Вони можуть відчувати сумніви щодо того, що їх близькі повернуться, і це може спричинити утворення страхів.

2. Культурний шок.

Перебування в незвичному культурному середовищі може викликати стрес та страх у дітей. Вони можуть почуватися незручно через незнання нових правил, мови, звичок та соціальних норм.

3. Ізоляція та незнайомість.

Діти, які тимчасово перебувають за кордоном, можуть відчувати себе відокремленими та самотніми. Вони можуть бути позбавлені звичної підтримки та соціального оточення, що може призвести до виникнення страхів

4. Комунікаційні труднощі.

Нездатність адекватно спілкуватися через мовні бар'єри може спричинити страх у дітей. Вони можуть боятися бути незрозумілими, не мати можливості виразити потреби, отримати допомогу.

5. Невизначеність та непередбачуваність.

Невизначеність щодо тривалості перебування за кордоном та майбутніх подій може створювати страхи у дітей. Вони можуть почувати себе нестабільно у ситуації, коли немає чіткого розуміння про їхнє майбутнє [3].

Отже, стикаючись із труднощами, що виникають у навчальній діяльності не всі учні молодшої школи через свої особисті та інтелектуальні особливості здатні їх подолати, що і призводить до стресової ситуації. Стрес, напруга, тривожність, розлади психічного здоров'я в учнів молодшого шкільного віку заважають успішній соціалізації дітей, їх гармонійному розвитку, перешкоджають подальшому навчанню та загальній соціально-психологічній адаптації.

Висновки. Успішність процесу адаптації залежить від багатьох чинників, зокрема від швидкого визначення дитиною свого місця у новому середовищі, розвитку комунікативних навичок, самокритичного ставлення до себе, а також вміння знаходити можливості для самореалізації в нових умовах. Критеріями успішної адаптації у школі є не тільки продуктивність

навчальної діяльності, але й психологічний стан дитини, її емоційне самопочуття, відсутність внутрішнього напруження та дискомфорту. Для досягнення цих критеріїв необхідний комплексний підхід, що включає підтримку дитини у соціально-психологічному та індивідуально-психологічному плані, а також створення умов для розвитку впевненості, активності та організованості у новому соціальному середовищі.

Отже, до факторів впливу на адаптацію дітей молодшого шкільного віку відносимо медико-біологічні, психологічні, соціальні. У дітей, які тимчасово перебувають за кордоном, психологічні фактори, що впливають на процес адаптації, включають розлуку з батьками та близькими, культурний шок, ізоляцію та незнайомість, комунікаційні труднощі, невизначеність та непередбачуваність.

Таким чином, адаптація дітей молодшого шкільного віку є процесом, що вимагає уваги до всіх аспектів життя дитини: від фізичного здоров'я до соціально-психологічного благополуччя, з метою сприяння успішному інтегруванню в нове середовище та стимулювання подальшої самореалізації.

Список використаної літератури

1. Бал Г. А. Поняття адаптації та її значення для психології особистості. Київ, 1989. 92 с.
2. Гнатюк О. В. Особливості адаптації учнів молодшого шкільного віку до освітнього процесу в умовах воєнного часу. Міжнародна науково-практична конференція. Київ, 2023. 32с.
3. Гончарова Н. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. 52 с.
4. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини. К.: Знання, 2007. 48 с.